

ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ

Ο ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ιδρυτής σειράς
Άρης Μαραγκόπουλος

Επιμέλεια σειράς: Άρτεμις Λόπ
Επιμέλεια τόμου: Άρης Μαραγκόπουλος
Διόρθωση: Όλγα Παπακώστα
Εξώφυλλο: MOTIVO A.E.

© 2018 Εκδόσεις Τόπος & Ευστάθιος Κατσαρός
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο
ISBN: 978-960-499-268-3

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Τόπος
Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου
11473, Αθήνα
Τηλ.: 210 8222835-856
Fax: 210 8222684

www.toposbooks.gr

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΜΕΙΖΟΝΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Μεσολόγγι * Κατά Σαδδουκαίων * Οροπέδιο

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Ανέκδοτα * Αδημοσίευτα * Αθησαύριστα

Επιμέλεια
Άρης Μαραγκόπουλος

Περιεχόμενα

Αντί προλόγου	9
Α΄ ΜΕΡΟΣ	13
Μεσολόγγι	15
Κατά Σαδδουκαίων	29
Οροπέδιο	71
Β΄ ΜΕΡΟΣ	
Ανέκδοτα * Αδημοσίευτα * Αθησαύριστα	89
I. Ποιήματα και Απολογία	93
II. Το πνιγμένο στάρι	113
III. Στην απέναντι όχθη	129
IV. Δεν θα 'ρθεί	141
V. Άνοιξη 1951	151
VI. Ιστορικά	163
VII. Αυτοβιογραφικά	189
Μιχάλης Κατσαρός – Εν είδει βιογραφίας	213

Αντί προλόγου

*Για τούτο παρέμεινα με τα κουρέλια μου
όπως με γέννησε η Γαλλική επανάσταση
όπως με γέννησε η απελευθέρωση των νέγων
όπως με γέννησε μάνα μου Ισπανία
ένας σκοτεινός συνωμότης.*

Μιχάλης Κατσαρός, «Δωριείς», 1953

*Υπάρχουν ποιητές που εξέφρασαν τις επιπτώσεις μιας ήττας
(που δεν ήταν βέβαια απλά 'στρατιωτική'), που συνειδητοποιή-
σαν πρώιμα μια πραγματικότητα, που «προφήτεψαν» ακόμη
ό,τι έμελλε να συμβεί – αλλά που οι ίδιοι δεν υπήρξαν «ητ-
τημένοι», ούτε πολύ περισσότερο εγκατέλειψαν τον αγώνα
(στην πιο πλατειά και ανθρώπινη ουσία του).*

Μανόλης Αναγνωστάκης, 1982*

Έχουν γραφεί πολλά και θα συνεχίζουν να γράφονται πολλά για τον ποιητή Μιχάλη Κατσαρό. Ο λόγος είναι απλός: ο Μιχάλης Κατσαρός υπήρξε μια ελεύθερη ποιητική ψυχή που αντιστρατεύτηκε από την πρώτη στιγμή την υποκρισία, το ψέμα, τη δοσιότητα, όλες αυτές τις «εργαλειακές ιδιότητες» κάθε πολιτικής εξουσίας που εξαπατά τους πολλούς με οράματα στα οποία η ίδια δεν πιστεύει, ακριβώς κατά τον τρόπο που αιώνες τώρα το κατορθώνει με πειστικό τρόπο κάθε μορφής θρησκεία.

Ο Μιχάλης Κατσαρός που αγωνίστηκε πολύ νέος μέσα από τις γραμμές της ΕΠΟΝ, του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, που βασανίστηκε από τους Γερμανούς, που έδωσε το παρών στα Δεκεβριανά, πίστεψε πολύ νέος, γελάστηκε πολύ νέος, τραυματίστηκε ψυχικά πολύ νέος, κατέγραψε τον καημό όλης αυτής της Ιστορίας στην ποίησή του πολύ νέος.

* «Σε β' πρόσωπο. Μια συνομιλία του Μανόλη Αναγνωστάκη με τον Αντώνη Φωστιέρη και τον Θανάση Νιάρχο», περ. *Η Λέξη*, 11, Γενάρης 1982, σ. 56.

Φυσικά αντίστοιχες εμπειρίες προκάλεσαν αντίστοιχες αντιδράσεις και σε άλλους διανοούμενους της εποχής. Δεν τιτλοφορήθηκαν τυχαία τα περίφημα δοκίμια του Βύρωνα Λεοντάρη «Ποίηση της Ήττας» (όσο κι αν πίσω από αυτόν τον όρο πέρασαν ληθραία διάφορες παραναγνώσεις). Η διαφορά είναι ότι ο Κατσαρός σηματοδεύτηκε εφ' όρου ζωής από αυτό το τραύμα. Η γνωστή ποίησή του το πιστοποιεί όπως το πιστοποιούν και τα άγνωστα ή λιγότερα γνωστά ποιήματα του Αρχείου του που για πρώτη φορά δημοσιεύουμε εδώ συγκεντρωμένα σε τόμο.

Όταν οι ίδιοι του οι σύντροφοι του γύρισαν την πλάτη ο ένας μετά τον άλλον, μετά την έκδοση της ελευθεριακής συλλογής του *Κατά Σαδδουκαίων*, το πλήγμα θα πρέπει να ήταν συντριπτικό για τον ευαίσθητο και περήφανο αυτόν άνθρωπο. Το ξέρουμε ότι ήταν. Ο γιος του Στάθης σημειώνει λιτά στο βιογραφικό του ποιητή:

Έτσι [σημ.: μετά την απόηυσή του από τη Ραδιοφωνία, το 1953] βρέθηκε άνεργος και κυνηγημένος από το επίσημο κράτος, αλλά και από τους πρώην συντρόφους του. Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, έπειτα από λίγο οι γιατροί που τον παρακολουθούσαν διέγνωσαν φυματίωση και έτσι ο ποιητής εισάγεται στο «Σωτηρία», όπου νοσηλεύεται για μεγάλο χρονικό διάστημα.*

Αρχίσαμε λέγοντας ότι όλα αυτά είναι λίγο πολύ γνωστά για τον ποιητή. Στο διαδίκτυο σήμερα ο καθένας μπορεί να βρει τη «Βιογραφία» που είχε γράψει ο ίδιος, συνεντεύξεις ραδιοφωνικές, τηλεοπτικές κ.λπ. Εδώ εμείς θα περιοριστούμε να εξηγήσουμε το γιατί, τον λόγο αυτής της επετειακής έκδοσης στα είκοσι χρόνια από τον θάνατό του.

Ο Μιχάλης Κατσαρός κατέλιπε ένα μισοκαταστραμμένο για διάφορους λόγους Αρχείο. Από αυτό το Αρχείο ο γιος του Στάθης με τον επιμελητή του παρόντος τόμου διέσωσαν ένα σώμα 100 περίπου ποιημάτων: μέσα από αυτό συγκροτήθηκε το δεύτερο μέρος της ανά χειράς έκδοσης. Τα περισσότερα απ' αυτά τα ποιήματα φαίνεται πως γράφτηκαν την ίδια περίοδο που ο Κατσαρός έγραφε τη μείζονα «τριλογία» με την οποία έγινε γνωστός, δηλαδή το *Μεσολλόγγι*, το *Κατά Σαδδουκαίων*, το *Οροπέδιο* και, πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα στην έκρηξη της οργανωμένης Αντίστασης και την έκδοση της τελευταίας μείζονος συλλογής του ίδιου το 1957. Σε ορισμένα από τα ποιήματα του Αρχείου υπάρχει σαφής η χρονολογία γραφής τους, σε άλλα αυτή εικάζεται από την αναφορά τους σε συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα, όπως ο θάνατος του Κωστή Παλαμά ή η εκτέλεση του Νίκου Μπελογιάννη.

Στο Αρχείο αυτό υπάρχουν σώματα έτοιμων προς έκδοση μεμονωμένων συλλογών αλλά και σώματα άλλων ποιημάτων που είτε αποσπάστηκαν από

* Βλ. εδώ Βιογραφία του ποιητή σ. 213.

μία ευρύτερη προς έκδοση σύνθεση είτε, με βάση τη γραφολογία, το ύφος και το θέμα, φαίνεται να συγκροτούν μια ενότητα που σε άλλες, ευνοϊκότερες για τον ποιητή, συνθήκες πιθανόν να συγκροτούσαν μια ολοκληρωμένη συλλογή.

Ακόμα και σε μια πρώτη, έστω και επιπόλαιη ανάγνωση των εδώ θησαυρισμένων ποιημάτων του Αρχείου, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται εύκολα το ποιητικό εκτόπισμά τους. Κι ακόμα αντιλαμβάνεται εξίσου εύκολα την ομαλή ένταξή τους στο ιστορικό, κοινωνικό και ποιητικό πλαίσιο της μείζονος ποίησης του Κατσαρού.

Διόλου τυχαία προτάσσουμε στο Α' μέρος αυτού του τιμητικού τόμου τα τρία μείζονα έργα του. Με αυτόν τον τρόπο ο προσεκτικός αναγνώστης θα μπορέσει να συγκρίνει τις γραφές, το ύφος, την ένταση, τον παλμό, τα θέματα, το πάθος που διατρέχει την «τριλογία» με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά που αφορούν όλα τα ποιήματα του διασωθέντος Αρχείου.

Για να το πούμε πιο απλά: ότι συγκροτεί το χαρακτηριστικό ύφος του Μιχάλη Κατσαρού, η ειρωνεία, η σάτιρα, η υπαινικτική γραφή, η κατάτμηση και η εναλλαγή των εικόνων, η αποστασιοποίηση του αφηγητή, η επιβλητική προβολή του ως οραματιστή (κατά περίπτωση ακόμα και με Βαρναλικό ή Σικελιανικό μανδύα), η ελευθεριακή, ριζοσπαστική του στάση απέναντι στην Εξουσία, το μείδιγμα με το οποίο σταθερά αισθάνεται ο αναγνώστης ότι ο ποιητής μορφάζει πίσω από κάθε στίχο, όλα αυτά τα στοιχεία, για τα οποία έχει εκτενώς μιλήσει η κριτική, διακρίνει κανείς πολύ εύκολα στα ποιήματα που καταγράφονται στο Β' μέρος αυτού του τόμου. Τα περισσότερα από αυτά μάλλον δημοσιεύονται εδώ για πρώτη φορά. Οποσδήποτε λίγα από αυτά είναι γνωστά, είναι «θησαυρισμένα» όπως το ορίζει η φιλολογία, ή ακόμα κι αν δημοσιεύτηκαν κάποτε σε κάποιο περιοδικό ή εφημερίδα δεν εντάχθηκαν σε μια συλλογή.

Η παρούσα έκδοση ανέλαβε την ευθύνη να δημοσιοποιήσει ένα Αρχείο που ως τώρα παρέμενε εν πολλοίς άγνωστο, αδιάβαστο. Ανήκει στους φιλολόγους το περαιτέρω έργο της ανεύρεσης, αντιπαραβολής και συγκριτικής ανάγνωσης αυτών των συνθέσεων με αντίστοιχες καταθέσεις του ποιητή, δημοσιευμένες κατά περιόδους σε διάφορα περιοδικά, ανθολογίες και άλλες εκδόσεις. Κάποτε θα πρέπει να αναληφθεί αυτή η φιλολογική εργασία. Η νεοελληνική γραμματεία οφείλει να δωρίσει αυτό το ύστατο «Υστερόγραφο» στον Μιχάλη Κατσαρό. Εμείς με αυτή την έκδοση δοκιμάζουμε απλώς το πρώτο βήμα. Οι αναγνώστες, οι κριτικοί, οι φιλόλογοι, οι γραμματολόγοι ελπίζουμε ότι σύντομα θα κάνουν το επόμενο.

Αθήνα, Ιούνης 2018

Α. Μ.